

Баскакова Анна Сергіївна

Особливості використання теорії регіонального комплексу безпеки для вивчення причин кримської кризи та російсько-української війни

УДК 94+930.2]323.174(477:(470+571))
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616.2021-3.5>

Баскакова Анна Сергіївна
третій секретар
Міністерства закордонних
справ України
пл. Михайлівська, 1, Київ, Україна

У статті проведено комплексний аналіз особливостей використання теоретико-концептуального інструментарію класичної теорії регіонального комплексу безпеки для дослідження Кримської кризи та початку українсько-російського збройного протистояння в умовах глобальних трансформацій світового порядку. Стверджується, що Кримська криза 2014 року не є кризою двосторонніх відносин. Оперуючи категоріями класичної теорії комплексу безпеки, ця криза є міжнародною, адже охоплює відносини між двома комплексами регіональної безпеки: пострадянським (проросійським/євразійським) та європейським. Йдеться про конфлікт інтересів Росії та ЄС/НАТО та боротьбу за остаточно розподіл сфер геополітичного впливу.

Особливої актуальності проблема дослідження набуває у зв'язку з потребою у визначенні особливої ролі України у ствердженні Росії як потужної регіональної держави, що має вплив в ширшому Чорномор'ї. Теорія комплексу регіональної безпеки надає змогу визначити цю роль з урахуванням змін у сучасній системі регіональних та інтеррегіональних взаємодій крізь призму конструювання пострадянського та європейського комплексів безпеки.

Кримська криза 2014 року та початок російсько-українського збройного протистояння на сході Української держави демонструє, що Захід не сприймає Росію як впливового геополітичного гравця.

Ключові слова: теорія регіонального комплексу безпеки, Кримська криза, російсько-українська війна, ЄС, НАТО, Російська Федерація, геополітичні сфери впливу.

Вступ. Географічне розташування України зумовило її геостратегічну важливість для двох регіональних акторів: Росії та ЄС/НАТО. Українська держава відіграє ключову роль у питаннях забезпечення регіональної/інтеррегіональної безпеки на Європейському континенті в цілому. Забезпечення контролю з боку Росії над територією України обумовлено військово-політичними, економічними, енергетичними та культурними інтересами національної безпеки Російської Федерації. Будь-яке зазіхання з боку ЄС/НАТО на процес забезпечення цього контролю викликає різку реакцію зі сторони Москви, яка не бачить перепон в тому, аби протидіяти загрозі розширення на Схід євро- та євроатлантичних структур насильницькими засобами, тим більше, коли йдеться про Україну – державу, незалежність якої Кремль сприймає як явище тимчасове. Політика протидії військовими засобами з боку РФ щодо України розпочата у 2014 році й триває по нині.

Метод досліджень. Для дослідження було використано класичну теорію регіональних комплексів безпеки, яка представлена Б. Б'юзан, Я. Вайлд та О. Уівер [10; 8; 9]. У вітчизняній науковій думці теоретико-концептуальний інструментарій класичної теорії комплексу безпеки для аналізу процесів конструювання міжнародних політичних та міжнародних економічних регіонів використовує Т. Стародуб [4]. Також класична теорія комплексу безпеки розглядається в доробках зазначеної вище вітчизняної вченої як одна із регіоналістичних теорій, яка разом з іншими теоріями формує

каркас регіональної компаративістики як наукового напрямку політичної регіоналістики [3]. Кримська криза та початок російсько-українського збройного протистояння крізь призму динаміки розвитку регіональної безпеки є предметом дослідження таких вчених, як М. Ерол [13], М. Лазар [11] та Х. Оздал [14].

Мета дослідження – використати теоретико-концептуальний інструментарій класичної теорії регіонального комплексу безпеки для проведення більш глибокого аналізу Кримської кризи та початку українсько-російського збройного протистояння в умовах глобальних трансформацій світового порядку.

Результати. Не дивлячись на спільне історичне минуле та наявність тісних культурних зв'язків, відносини між Україною та Росією після розпаду СРСР носили характер асиметричного партнерства, яке переживало кризові етапи, пов'язані з нерозв'язаними суперечками, конфліктами та розходженнями в баченні проблем національного розвитку в різних вимірах тощо.

У пострадянський період, коли Україна намагалась проводити політику, спрямовану на укріплення власної незалежності та консолідацію українського суспільства, Російська Федерація прагнула зберегти свій вплив над колишніми радянськими республіками, ініціюючи різноманітні інтеграційні проекти та посилюючи економічну та енергетичну залежність цих країн від Росії. Різні зовнішньополітичні цілі, які переслідували Україна та Росія, створили дилему безпеки одне проти іншого, що

і стало причиною більшості кризових етапів у розвитку відносин між двома державами.

Бажання України диверсифікувати шляхи постачання енергоносіїв з метою зменшення енергетичної залежності від РФ призвело до загострення відносин в енергетичній сфері (газові війни), та прагнення України поглибити свої відносини з ЄС шляхом підписання Угоди про асоціацію спровокувало чергову кризу у політичному діалозі між країнами (2013 рік). З метою захисту власних інтересів в Чорноморському регіоні, посилення контролю над зоною своїх геополітичних інтересів під приводом захисту прав російськомовних громадян в Криму в березні 2014 року Росія анексувала Кримський півострів, порушивши територіальну цілісність України та повністю знецінивши існуючий міжнародно-правовий порядок у світі [1, с. 59]. Реакція світової спільноти на анексію Кримського півострову була бурхливою, проти Росії було започатковано міжнародний режим санкцій. Із цього моменту бере початок Кримська криза в її сучасному вимірі.

Кримська криза тісно пов'язана із проблемами регіональної безпеки у Чорномор'ї. Кримський півострів є важливим для України зі стратегічної та військово-політичної точки зору, для країн регіону держава, яка забезпечує контроль над Кримським півостровом, має ширші можливості для поширення власного впливу на просторів міжнародно-політичні та міжнародно-економічні процеси, а також може претендувати на регіональне лідерство у Чорномор'ї. Отже, повернення Кримського півострову до складу РФ є стратегічним та необхідним із геополітичної точки зору кроком для Москви, більш того, це відповідає потребам її військово-політичної безпеки та прагненню отримати ще більший контроль над ширшим Чорноморським регіоном.

Кримська криза вплинула на динаміку безпеки в регіоні в цілому: так, реагування держав регіону на події березня 2014 року чітко демонструвало характер відносин цих держав з Росією за шкалою: дружба – ворожість. Теорія комплексу регіональної безпеки надає змогу визначити особливу роль України у ствердженні Росії як потужної регіональної держави, що має вплив в ширшому Чорномор'ї.

Оперуючи категоріями теорії регіонального комплексу безпеки, можна стверджувати, що Україна, Білорусь та Молдова розглядаються Росією як єдине ціле у сфері впливу Москви в політичному та культурному аспектах. На противагу країнам Південного Кавказу та Центральної Азії, які такої однорідності не мають, й ця гетерогенність знижує рівень зацікавленості Білокамінної у збереженні свого впливу на ці країни.

Важливість України для Росії пояснюється не лише питаннями економічного/енергетичного та військово-політичного характеру – втрата

контролю над Україною – крок до краху контролю з боку РФ над усією зоною геополітичних інтересів Москви. Отже, геополітично РФ може бути ідентифікована лише за умови збереження у сфері її впливу України. До того ж Україна завжди розглядалась Білокамінною як її мала інтегральна частина цілого. Незалежної України не існує в геостратегічному мисленні Росії.

Теорія комплексу регіональної безпеки пояснює дії учасників кризи як безпосередніх сторін конфлікту – України та Росії, так і позарегіональних акторів – США/НАТО, ЄС та ін., а також відображає більш ширшу сутність конфлікту – зіткнення інтересів двох регіональних комплексів безпеки: російського, або пострадянського, та західноєвропейського, а також пояснює роль України для регіональних та позарегіональних гравців, сутність якої полягає в тому, що наша держава виступає свого роду плацдармом для конфлікту інтересів двох комплексів безпеки.

Після падіння біполярної системи міжнародних відносин особливої актуальності набуло питання формування нового міжнародного порядку та глобальної системи безпеки. Зокрема, з'явилась теорія зіткнення цивілізацій С. Хантінгтона [6], яка бурхливо обговорювалась, була підтримана науковою спільнотою, проте була і піддана критиці. Зокрема, Копенгагенська школа визнала цю теорію неефективною та запропонувала власну теорію безпеки, згідно з якою термін «безпека» втратив своє традиційне розуміння. Безпеку варто аналізувати з точки зору представників теорії комплексу регіональної безпеки на регіональному рівні, що пояснюється тим, що проблеми міжнародної безпеки витікатимуть із конфліктів регіонального / інтеррегіонального рівня, й жодного відношення до цивілізаційних розколів, що породжують кризи зовнішньополітичної ідентичності у сфері безпеки, ці конфлікти не матимуть.

Б. Б'юзан та О. Уївер пропонують такі два визначення комплексу регіональної безпеки: 1) комплекс безпеки являє собою групу держав, первинні інтереси безпеки яких тісно пов'язані одне з одним такою значною мірою, що їх національна безпека не може розглядатись відокремлено одна від другої; 2) акцент робиться більшою мірою не на державноцентричній структурі регіонального комплексу, а на сприйнятті проблем безпеки політичною спільнотою. У межах цього визначення під регіональним комплексом безпеки слід розуміти групу одиниць, у рамках яких основні дискурсивні процеси, що відбуваються, нерозривно взаємопов'язані (в межах означених процесів політична спільнота формує уявлення про той чи інший чинник як існуючу загрозу або, навпаки, знижує значущість загрози (сек'юритизація та десек'юритизація)). Унаслідок цього проблеми безпеки даних одиниць не можуть бути адекватно проаналізовані або вирішені від-

окремлено одна від другої [9, р. 123]. Таким чином, останнє визначення охоплює ширші аспекти безпеки, проте невирішеним залишається питання, як бути, коли загроза (наприклад, нетрадиційного характеру) являє собою небезпеку, але не розглядається політичною спільнотою як така [4, с. 65].

У дослідженні Копенгагенської школи від 2003 року світ поділено на дев'ять регіональних комплексів безпеки: Північна Америка, Південна Америка, Європа, пострадянський простір, Близький Схід, Південна Африка, Центральна Африка, Південна Азія та Східна Азія [9]. Пострадянський простір складається з чотирьох субрегіонів. До них відносяться: Центральна Азія, Кавказ, країни Балтії та Східної Європи (Україна та Білорусь). Безпека країн пострадянського простору розглядається Росією крізь призму власної національної безпеки. Інакше кажучи, забезпечення реалізації інтересів національної безпеки можливо лише за рахунок збереження власного впливу та контролю над комплексом регіональної безпеки, тобто пострадянським простором.

Ключовим концептом класичної теорії комплексу безпеки є ідентичність. Боротьба РФ та Заходу за вплив на процеси вибору країнами пострадянського простору власної зовнішньополітичної ідентичності розпочалась фактично відразу після падіння біполярної системи міжнародних відносин та створення нових незалежних держав. Криза 2014 року в Україні обумовлена зокрема остаточною відмовою від проросійської ідентичності та обранням європейської як загальнонаціональної ідентичності, що покладено в основу політики зближення Української держави з ЄС та НАТО з метою набуття повноправного членства в цих організаціях.

Україна, перебуваючи одночасно в двох просторах – європейському та пострадянському, – завжди була і є об'єктом відносин Заходу та Росії. Проблеми її національної безпеки не розглядались окремо від проблем регіону, адже до внутрішніх процесів в Україні завжди залучались як регіональні, так і позарегіональні актори міжнародних відносин. Такі чинники, як спільне історичне та культурне минуле, не здатні зблизити країни, адже проблеми забезпечення безпеки є важливішими та такими, які потребують пошуку найбільш дієвих регіональних та позарегіональних інструментів захисту власних національних інтересів [11].

Росія розглядає Україну як стратегічний бар'єр та буферну зону, що розділяє Російську Федерацію та країни Західної Європи. Окрім цього, Росія вважає історію українських земель частиною великої історії Росії, дозволяючи собі трактувати цю історію як історію українських земель Російської Федерації, звідси й поширена в російській мові етимологія слова «Україна» – вважається, що «Україна»

означає «край країни». Окрім цього, Україна впродовж багатьох століть була регіоном боротьби за вплив між різноманітними центрами сили. Це пояснюється важливістю її геополітичного розташування [14].

Варто зазначити, що більшість російської інтелігенції утримується від сприйняття України як окремої держави й зазвичай розглядає Україну як частину історії великої Росії, згідно з якою Україна – це частина російської глибинки, а незалежна Українська держава сьогодні – це явище тимчасове [13].

Таке сприйняття не є дивним, адже окраїнна земля у розумінні росіян є кордоном пострадянського простору, контроль за яким є життєво важливим з точки зору регіональної/інтеррегіональної стабільності, яка забезпечується мирним співіснуванням двох регіональних комплексів безпеки – пострадянського в Євразії та європейського.

Важливість контролю над Україною обумовлена також її стратегічним значенням в енергетичній політиці Російської Федерації. Адже Українська держава виступає транзитером російських енергоресурсів. Варто зазначити також, що Україна, окрім того, що забезпечує транзит через свою територію енергоресурсів, й сама володіє значним енергетичним потенціалом, посідаючи 29-те місце у світі за запасами енергетичних ресурсів. Із часів СРСР на території нашої країни діють атомні та гідроелектростанції, що дозволяє забезпечувати не лише потреби країни енергоресурсами, але і експортувати електроенергію в інші країни [12].

У геостратегії Росії Україна розглядається як територія, що забезпечує транзит її енергоресурсів до європейських країн. Територією України проходить 7 трубопроводів. Завдяки своєму вигідному географічному розташуванню Україна посідає ключове місце в енергетичній стратегії як Росії, так і країн Європи. У 90-ті роки Україна успішно використовувала «транзитну карту» для вирішення політичних питань, проте на початку 2000-х із зміною геополітичного ландшафту на терені Східної Європи робити це стало складніше, до того ж час від часу призводило до серйозних конфліктів у відносинах із Російською Федерацією (газові війни) [7, р. 162].

80% російського газу отримують європейські країни через територію України. Це 50% всього експорту Росії у світі. Тому для Білокамінної контроль за системою трубопроводів в Україні є вкрай важливим та безумовно є першочерговим завданням її національної безпеки та реалізації регіональних та позарегіональних інтересів її зовнішньополітичної стратегії у світі. Забезпечити цей контроль Москва воліє будь-якими засобами, тому коли йдеться про ймовірне включення України до різних систем колективної безпеки тощо, членом яких не є Росія, Білокамінна чітко усвідомлює, що може втратити свій вплив на транзит тери-

торією України і допускає можливість втручання у внутрішні справи нашої держави з метою недопущення входження нашої країни в такі безпекові структури. Кульмінацією цього процесу протидії й була анексія Кримського півострову Росією у 2014 році та початок російсько-українського збройного протистояння на сході України.

Важливість України для європейського комплексу безпеки підкреслював Зб. Бжезинський, який підтримував ідею розширення НАТО та ЄС на схід та включення України до європейського політичного, безпекового та економічного інтеграційного простору. На думку Зб. Бжезинського, тісна співпраця таких країн як Франція, Німеччина, Польща та Україна, могла б стати ядром європейської системи безпеки. Включення України до європейського комплексу безпеки підвищило б геостратегічну роль Європи у забезпеченні регіональної та інтеррегіональної безпеки в цілому [2].

Повертаючись до питання про геополітичну ідентичність Росії, вартує зауважити, що втрата Росією контролю над Україною лише поглиблює кризу її ідентичності і не лише геополітичної. На відміну від країн Південного Кавказу, Україна та Білорусь розглядаються як невід'ємні частини Російської Федерації, незалежне існування яких є явищем тимчасовим, тому одним із першочергових завдань Білокамінної завжди було і залишається створення наднаціональних структур на пострадянському просторі з центром у Москві з метою відновлення повного контролю над політичними та економічними процесами в Україні, Білорусі та Молдові.

Будь-які антиросійські прояви на терені України становлять загрозу безпеці Росії [9, р. 416]. Більшість політичних криз в Україні розпочиналась як реакція опозиції на зовнішньополітичний вибір правлячого політичного режиму. Тут йдеться про конфлікт геополітичних ідентичностей України – європейської та проросійської (євразійської або пострадянської). Апогеєм конфлікту ідентичностей стала відмова В. Януковича підписувати Угоду про асоціацію України з ЄС, що спровокувало хвилі народних протестів та призвело до подій, які йменували потім як Революція Гідності. До подій 2013/2014 років Україна виявляла непослідовність у своїх зовнішньополітичних кроках, намагаючись лавірувати між двома регіональними центрами сили: ЄС/НАТО та Росією. Були такі періоди в історії незалежної України, коли такі зовнішньополітичні маневри приносили Україні значні політичні та економічні вигоди. Політика добросусідства ЄС щодо України та інших країн Східної Європи з однієї сторони та участь України в інтеграційних проектах пострадянського простору з іншої сторони відповідало заявленій у 90-ті роки минулого століття політиці багатовекторності у зовнішній політиці Української держави.

Кризі 2014 року передувала перемога на президентських виборах в Україні проросійського кандидата В. Януковича у 2010 році. За весь час каденції В. Януковича було зроблено усе можливе, аби посилити роль Росії у внутрішньополітичних та внутрішньоекономічних процесах в Україні та відтягнути процес зближення України з ЄС. Такі дії з боку тодішнього правлячого режиму призвели до поширення російського впливу в усіх сферах громадського життя в Україні та посилити роль Росії у пострадянському просторі. Згода В. Януковича продовжити перебування Чорноморського флоту РФ в Криму до 2042 року та відмова його підписувати Угоду про асоціацію України з ЄС, очікуючи зниження цін на російський газ для України, призвело для хвиль протесту по всій Україні. Події лютого 2014 року, прихід до влади проєвропейського уряду в Україні розглядались Москвою як загроза інтересам її національної безпеки в регіоні, тому реакція Білокамінної була миттєвою – Росія вдалась до вжиття насильницьких дій. Адже мирними засобами втримати Україну в зоні свого впливу їй вже не вдавалось [14, р. 90]. І першим кроком для реалізації такої насильницької політики стала окупація Кримського півострову під приводом захисту етнічних росіян в Криму – тут йдеться про право громадян обирати власну ідентичність за етнічною, політичною та іншими ознаками [13, р. 5].

Важливо зазначити, що окупація Росією Криму та російсько-українське збройне протистояння на сході нашої держави, що триває 7 років поспіль, – лише кроки Москви з дестабілізації України в цілому, адже кінцева мета Білокамінної – повернути Україну в геостратегічний та геоекономічний простір Росії [14, р. 90].

Кримська криза 2014 року не є кризою двосторонніх відносин; оперуючи категоріями класичної теорії комплексів безпеки, ця криза є міжнародною, адже охоплює відносини між двома комплексами регіональної безпеки: пострадянським (проросійським/євразійським) та європейським. Йдеться про конфлікт інтересів Росії та ЄС/НАТО та боротьбу за остаточний розподіл сфер геополітичного впливу.

Для ЄС Україна важлива в питанні забезпечення транзиту енергоносіїв, для Росії – Україна є інтегральною складовою її політичної, військово-стратегічної, економічної та енергетичної безпеки. Вперше таке визначення Україні було надано в рамках «політики близького зарубіжжя» – концепції зовнішньої політики Росії щодо країн пострадянського простору (країни Балтії, Україна, Центральна Азія та Кавказ). Така концепція відповідала інтересам національної безпеки Росії. Впровадження цієї концепції та реалізацію курсу на створення різноманітних інтеграційних проєктів на пострадянському просторі було розпочато

в 1993 році за каденції Б. Єльцина в період, коли на чолі Міністерства закордонних справ РФ був Ю. Примаков. Саме в цей період лунали заяви з боку офіційних осіб РФ, що Росія несе відповідальність за забезпечення безпеки та стабільності на пострадянському просторі у зв'язку із цим питання регіональної безпеки автоматично розглядаються та враховуються під час військово-стратегічного планування [5, с. 122].

Із 2001 року Москва поступово почала збільшувати свою активність в країнах пострадянського простору, використовуючи різні інструменти впливу на економіку, політику та культуру. Якщо ж політичні еліти, бізнес або громадськість виступала проти такого потужного втручання Росії в усі сфери життя суспільства, Москва розпочинала активні дії щодо розпалювання міжетнічної ворожнечі в таких країнах, як Україна та Грузія; результатом цих дій мало б бути насильницьке втручання в внутрішні справи з метою захисту прав етнічних росіян (Грузія, 2008; Україна, 2013 – і по нині). Тут вартує зауважити, що «росіяни за кордоном» завжди розглядались урядом РФ як дієвий інструмент впливу на внутрішні процеси в країнах пострадянського простору. Більшість ініційованих Росією інтеграційних проектів (економічних, військово-політичних тощо) спрямовані зокрема і на захист російськомовного населення / етнічних росіян за кордоном.

Анексія Криму розпочалась ще задовго до 2014 року, події березня того року швидше були кульмінацією поступової реалізації експансіоністської політики РФ в різних сферах від економіки до культури на Кримському півострові. Застосування інструменту «росіяни за кордоном» розпочалось ще до подій 2014 року, й відбувалось це шляхом потужної пропаганди, поширення історичних міфів та нав'язування оптимістичних сценаріїв майбутнього, в якому Кримський півострів є складовою частиною Російської Федерації.

Кримська криза в сучасній системі геополітичних координат розпочала новий етап боротьби за вплив у Східній Європі між Заходом та Росією [13, р. 5]. Окупація Кримського півострову – це крок Росії, спрямований на посилення контролю не лише над Україною, але і над Чорноморським регіоном в цілому. Без Криму Росія не бачить себе лідером в регіоні Чорного моря, втрачають сенс такі ініціативи, як Євразійський митний союз, й врешті-решт «політика близького зарубіжжя» потребуватиме доопрацювання або ж заміни її іншою зовнішньополітичною доктриною. Контроль над територією України – це контроль над її газотранспортною системою. Отже, режим санкцій та політична ізоляція РФ – не привід для Москви повертати Україні півострів та завершувати військові дії на території України, адже це суперечить інтересам її національної безпеки (політичним, військовим, економічним, енергетичним тощо) [13, р. 6].

Незалежність України завжди розглядалась Москвою як найбільша геополітична втрата для Росії в період після завершення Холодної війни. Після розпаду СРСР Росія втратила можливість впливати на внутрішні процеси в пострадянських країнах. Проте керівництво РФ вважало, що повернення контролю саме над Україною є неминучим, а її незалежність є тимчасовим відхиленням.

Якщо розглядати Україну у відносинах між Росією та НАТО/ЄС, то Москва намагається протидіяти розширенню цих організацій на схід, зокрема включенню таких країн, як Україна та Грузія, до складу цих організацій. Білокамінна розглядає ймовірне членство цих країн в НАТО та ЄС як пряму загрозу її національній безпеці.

Політика ЄС щодо країн Східної Європи спрямована передусім на забезпечення та підтримку економічних та політичних реформ в цих державах. «Політика добросусідства», ініційована у 2004 році, набула нового змісту у 2008 році після війни в Грузії (серпень 2008 року) із запровадженням ініціативи «Східне партнерство» для країн Східної Європи та Південного Кавказу. Польсько-шведська ініціатива «Східне партнерство» – проект, спрямований на розвиток відносин ЄС із Білоруссю, Молдовою, Україною у Східній Європі та Грузією, Вірменію та Азербайджаном на Південному Кавказі без перспективи повноправного членства. У цьому аспекті ця ініціатива за своїм наповненням близька до «Політики добросусідства». Україна зацікавлена в таких проектах, проте надає перевагу процесам, які наближають її до повноправного членства в цих структурах. Адже наша держава бачить себе інтегральною складовою європейського комплексу регіональної безпеки. До того ж вважається, що із включенням України в загальноєвропейський інтеграційний процес Україна має шанси зберегти власну національну ідентичність, в основу якої покладена європейська цивілізаційна ідея.

У своїх відносинах із країнами Східної Європи ЄС враховує потребу у підтримці відносин з РФ низької інтенсивності, адже енергетична залежність зумовлює необхідність розвитку політичного діалогу; іншим важливим питанням залишається участь Росії в таких міжнародних європейських структурах, як ОБСЄ та ін. [9, р. 374].

Висновки. Кримська криза 2014 року та початок російсько-українського збройного протистояння на сході Української держави продемонстрували небажання Заходу сприймати Росію як впливового геополітичного гравця на Європейському континенті, що прагне будь-якими засобами закріпити свій вплив у пострадянському просторі шляхом конструювання власного комплексу регіональної безпеки та закріплення його чітких територіальних меж. Розширення НАТО та ЄС на Схід, включення України та інших країн до лав цих організа-

цій сприймалось Москвою як загроза інтересам її національної безпеки. Щоб протидіяти цій загрозі, Білокамінна вирішує вдатись й до насильницьких методів. Результатом такої політики стала окупація частини території України та війна з Україною, що триває вже 7 років на сході нашої держави. І це збройне протистояння, оперуючи категоріями класичної теорії національної безпеки, не має чітких перспектив врегулювання, адже будь-яке замирення означає поступки зі сторони РФ, що суперечить принципам геополітичної стратегії Росії та інтересам її національної безпеки. Більш того, не відповідає її уявленням про комплекс регіональної безпеки, який має бути сконструйований на пострадянському просторі і в якому Україна розглядається як інтегральна складова частина системи безпеки Росії, що позбавлена прав на власну зовнішньополітичну ідентичність та економічну/енергетичну незалежність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Картунов О. «Анексієні хвилі» та їхній вплив на етнополітичну ситуацію в Криму. *Освіта регіону*. 2015. № 2. С. 55–60.
2. Бжезінський З. Велика шахівниця. Американська першість та її стратегічні імперативи. Львів – Івано-Франківськ : Лілея-НВ, 2000. 236 с.
3. Стародуб Т. Особливості становлення регіональної компаративістики як наукового напрямку політичної регіоналістики. *Політичний менеджмент*. 2012. № 3(54). С. 22–31.
4. Стародуб Т. Теорія комплексу безпеки: можливості використання для формування спільної стратегії розвитку Чорноморського регіону. *Стратегічна панорама*. 2009. № 4. С. 63–71.
5. Беспалов С. Перспективи реалізації геополітичних інтересів Росії на постсоветском пространстве. *ПОЛИС*. № 2. С. 118–128.
6. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций? *Полис*. 1994. № 1. С. 33–48.
7. Al A. & Özdil B. International Political Economy of the Black Sea: Reanalysis of Relations between Russia and Ukraine. *Marmara University Journal of Political Science*. 2017. № 2. P. 151–167.
8. Buzan B. *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era* (Second Ed). New York. Harvester Wheatsheaf. 1991. 398 p.
9. Buzan B., Wæver O. *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge. Cambridge University Press. 2003. 564 p.
10. Buzan B., Wæver O., Wilde J. *Security: a new framework for analysis*. Colorado. Lynne Rienner Publishers, Inc. 1998. 239 p.
11. Lazăr M. The Ukraine Crisis Seen From A Regional Perspective: Isolated Conflict or Driving Agent For Regional Security Dynamics? *Europolity*. 2014. № 3. P. 37–61.
12. The Statistics Portal (2018). URL : <https://www.statista.com/statistics/265407/world-natural-gas-consumption-by-country/>.
13. Erol M. (2014). "Ukraine-Crime Crisis" or "Second Yalta Process". *Black Sea Studies*. № 2. P. 1–14.
14. Özdal H. (2015). Ukraine Crisis in the Context of Internal-Regional-Global Dynamics. *International Law and Policy*. № 3. P. 69–102.

REFERENCES:

1. Kartunov O. (2015). "Aneksiini khvyli" ta yikh vplyv na etnopolitychnu sytuatsiiu v Krymu ["Annexation waves" and their impact on the ethno-political situation in Crimea]. *Osvita rehionu*. # 2. S. 55-60.
2. Bzhezynskiy Z. (2000). *Velyka shakhivnytsia. Amerykanska pershist ta yii stratehichni imperatyvy [The Grand Chessboard: American Primacy And Its Geostrategic Imperatives]*. Lviv – Ivano-Frankivsk. Lileia-NV.236 s.
3. Starodub T. (2012). *Osoblyvosti stanovlennia rehionalnoi komparatyvistyky yak naukovooho napriamu politychnoi rehionalistyky [Peculiarities of formation of regional comparative studies as a scientific direction of political regionalism]*. *Politychnyi menedzhment*. # 3 (54). S. 22-31.
4. Starodub T. (2009). *Teoriia kompleksu bezpeky: mozhlyvosti vykorystannia dlia formuvannia spilnoi stratehii rozvytku [Theory of the security complex: possibilities of use for formation of the joint strategy of development of the Black Sea region]* *Chornomorskoho rehionu. Stratehichna panorama*. # 4. S. 63-71.5.
5. Bespalov S. (2011). *Perspektyvy realizatsyy heopolytycheskykh ynteresov Rossyy na postsovetском prostranstve [Prospects for the implementation of Russia's geopolitical interests in the post-Soviet space]*. *POLYS*. # 2.S. 118–128.
6. Khantynhton S. (1994). *Stolknovenye tsyvylyzatsyi? [The Clash of Civilizations?]*. *Polys*. # 1. S.33–48.7. Al A. & Özdil B. (2017). *International Political Economy of the Black Sea: Reanalysis of Relations between Russia and Ukraine*. *Marmara University Journal of Political Science*. № 2. P. 151-167.
8. Buzan B. (1991). *People, States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post Cold War Era* (Second Ed). New York. Harvester Wheatsheaf. 398 p.
9. Buzan B., Wæver O. (2003). *Regions and Powers. The Structure of International Security*. Cambridge. Cambridge University Press. 564 p.
10. Buzan B., Wæver O., Wilde J. (1998). *Security: a new framework for analysis*. Colorado. Lynne Rienner Publishers, Inc. 239 p.
11. Lazăr M. (2014). *The Ukraine Crisis Seen From A Regional Perspective: Isolated Conflict or Driving Agent For Regional Security Dynamics?* *Europolity*. № 3. P. 37-61.
12. The Statistics Portal (2018). URL: <https://www.statista.com/statistics/265407/world-natural-gas-consumption-by-country/>
13. Erol M. (2014). "Ukraine-Crime Crisis" or "Second Yalta Process". *Black Sea Studies*. № 2. P.1-14.
14. Özdal H. (2015). *Ukraine Crisis in the Context of Internal-Regional-Global Dynamics*. *International Law and Policy*. № 3. P. 69-102.

The peculiarities of using the theory of the regional security complex to study the causes of the Crimean crisis and the Russian-Ukrainian war

Baskakova Anna Serhiivna

Third Secretary
Ministry of Foreign Affairs of Ukraine
Mykhailivska sq., 1, Kyiv, Ukraine

A comprehensive analysis the peculiarities of using the theoretical and conceptual tools of the classical theory of the regional security complex to study the Crimean crisis and the beginning of the Ukrainian-Russian armed confrontation in the context of global transformations of the world order was carried out in the article. It is claimed that the Crimean crisis (2014) is not a crisis of bilateral relations. Operating in terms of the classical theory of the security complex, this crisis is international, as it covers the relationship between two regional security complexes: post-Soviet (pro-Russian / Eurasian) and European. It is a conflict of interests between Russia and the EU / NATO and the struggle for the final division of spheres of geopolitical influence.

The problem of research becomes especially relevant in connection with the need to determine the special role of Ukraine in the assertion of Russia as a powerful regional state that has influence in the wider Black Sea. The theory of the regional security complex makes it possible to determine this role taking into account changes in the modern system of regional and interregional interactions through the prism of constructing post-Soviet and European security systems.

Prove that the Crimean crisis of 2014 and the beginning of the Russian-Ukrainian armed confrontation in the east of the Ukrainian state demonstrates that the West does not perceive Russia as an influential geopolitical player.

Key words: *theory of regional security complex, Crimean crisis, Russian-Ukrainian war, EU, NATO, Russian Federation, geopolitical spheres of influence.*